

Magyarságtudományi kutatások II.

Szerkesztette

Garaczi Imre

ÉRTÉK ÉS SORS
NEMZETPOLITIKA –
KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG –
IDENTITÁS

Veszprém

Magyarságtudományi kutatások II.

ÉRTÉK ÉS SORS

NEMZETPOLITIKA – KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG – IDENTITÁS

Magyarságtudományi kutatások II.

ÉRTÉK ÉS SORS

NEMZETPOLITIKA – KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG – IDENTITÁS

Szerkesztette:

Garaczi Imre

**Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány
2012**

Támogatók:
Dunántúli Református Egyházkerület
Four Gates Hungary
Gazdaságetika- és Innováció-kutató Intézet
Hotel Fenyves, Pécs
Magyar Tudományos Akadémia
Nemzeti Kulturális Alap
Tiszta Formák Alapítvány

© A kötet szerzői és szerkesztői

Lektor: Szakály Sándor

Felelős kiadó: Garaczi Imre

ISSN 2062-1124
ISBN 978-963-88222-7-7

Készült B5 formátumban
36,31 terjedelemben
a Pannon Egyetem nyomdájában
Műszaki vezető: Szabó László

Borító: Tungli Ádám

PE 2012/24

Tartalom

Előszó – Paládi-Kovács Attila.....	9
------------------------------------	---

I. Nyelvpolitika és magyarság

BODÓ BARNA

Anyanyelv – szórvány – identitás	11
--	----

FÖLDES CSABA

A kontaktusnyelvészet: modellek és módszerek a magyar mint kisebbségi nyelv leírásához.....	29
---	----

BARANYAI TAMÁS

A Trianoni békeszerződés nyelvészeti szempontjából.....	49
---	----

HÁRI GYULA

Az egykori Móri járás helyneveinek régészeti vonatkozásai	67
---	----

II. Kulturális örökség és nemzeti identitás

TONK MÁRTON

Fejezetek a XX. századi erdélyi filozófia történetéből: hit, tudomány, küldetés Tavaszy Sándor életútjában.....	89
--	----

GÖNCZ LÁSZLÓ

Az identitásról és a magyar nemzeti öntudatunkról – szubjektívan	95
--	----

KAISER TAMÁS

A jó kormányzástól a jó államig: a területi intézményrendszer kistérségi reformja	101
---	-----

V. SZABÓ LÁSZLÓ

Acsay Ferenc, a bencés rétor	117
------------------------------------	-----

VÉGH BALÁZS BÉLA

„Kis emlékek Európáról”	127
-------------------------------	-----

VERES ILDIKÓ

A bor mint hieratikus maszk	135
-----------------------------------	-----

PAKSI LÁSZLÓ

Kultúrdiplomácia az 1920-as években	149
---	-----

AGG ZOLTÁN

A magyarságtudomány témái a Comitatus hasábjain.....	163
--	-----

MÁTÉ ZSUZSANNA

A filozófia „kulturológiai fordulatáról”	173
--	-----

III. Értékek, életformák és sorskérdések

GARACZI IMRE	
Társadalomelmélet és politikum	183
GAZDAG LÁSZLÓ	
Herczeg Ferenc és a nemzetiségi kérdés a dualizmus és a két világháború korának Magyarországon	191
KISS ENDRE	
A dualizmuskori politikai nemzet-fogalmak ideológiakritikai vizsgálatának megalapozásához.....	205
VONYÓ JÓZSEF	
Az egység vagy a megosztás szimbóluma? A Nemzeti Egység Pártjának jelvénye (1932-1936/39)	225
MÓD LÁSZLÓ	
Adalékok az alföldi homoki szőlő- és borgazdálkodás modernizálásához: egy csongrádi szőlőbirtokos látogatása és tapasztalatai a kecskeméti Miklóstelepen	247
SZILÁGYI ISTVÁN	
„Szonettek Magyarország nemes hőseiről és jeles eseményeiről”	257
BERNÁD RITA MAGDOLNA	
Az egyházi anyakönyvi kutatás lehetőségei Erdélyben.....	265
BOGNÁRNÉ KOCSIS JUDIT	
A magyar, protestáns életforma Karácsony Sándor szemlélete alapján	281
MIHALOVICSNÉ LENGYEL ALOJZIA	
A trianoni békeszerződés végrehajtása és következményei Bereg, Szabolcs és Szatmár megyében, különös tekintettel a Bereg megyei térségre	291

IV. Intézmények, műhelyek, módszerek

MURÁDIN JÁNOS KRISTÓF	
„Minek vegyük fel, ha nincs iskola?”	309
BURA LÁSZLÓ	
A pedagógiai képzés minőségének alapfeltétele: a megértés.....	329
MIHALOVICS ÁRPÁD	
A történelmi Gömör-Kishont vármegye gimnáziumai.....	337
THUN ÉVA	
A magyarországi nőnevelés-történet fő kérdései feminista- és pedagógiai historiográfiái szempontból vizsgálva.....	353
HORVÁTH H. ATTILA	
Az informális tanulás színterei Puskás és Deák gyerekkorában.....	371

BURIÁN MIKLÓS

Gondolatok a pedagógiai kreatológiáról 389

PAP TIBOR – SARNYAI CSABA MÁTÉ

A Magyar Nemzeti Tanács oktatási stratégiája és annak regionális és
kisebbségpolitikai vonzatai 397

V. Kitekintés: múlt és jövő

KOLLÁR JÓZSEF

Egy magyar iPadező álmodozásai 419

KÁDÁR ZOLTÁN

Az ember elgépiesítésének elmélete és gyakorlata a Szovjetunióban és a nyugati
indusztriális társadalmakban 433

Adalékok az alföldi homoki szőlő- és borgazdálkodás
modernizálásához: egy csongrádi szőlőbirtokos látogatása
és tapasztalatai a kecskeméti Miklóstelepen¹

Az Alföld szőlő- és borgazdálkodásának fejlesztésében alapvető szerepet vállaltak azok a szőlőtelepek, amelyeket magánszemélyek, egyesületek, városok vagy éppen az állam hozott létre. Mind a mai napig kevés adattal rendelkezünk arra vonatkozólag, hogy miképpen valósult meg a gyakorlatban hatásuk az adott térségben, ahol a szőlészeti-borászati viszonyok jelentős mértékben elmaradhattak a korszakban modernnek számító technológiai eljárásoktól. Éppen ezért bírnak különös forrásértékkel Sóhlya Antal,² csongrádi szőlőbirtokos sajtóbeszámolója, amelyekben rögzítette a Miklóstelepen tett látogatása során tapasztaltakat.³ Hazatérve saját maga is megpróbálta a gyakorlatban alkalmazni mindazt, amivel Kecskeméten megismerkedett, egyúttal igyekezett példát mutatni a szőlőbirtokosoknak, akik gyakran vonakodtak az újdonságoktól.

Csongrád szőlő- és borkultúrája a 19. század második felében

Nem könnyű feladat árnyalt képet adni a város határában a 19. század második felében folytatott szőlőtermesztésről és borkészítéséről, ami elsősorban a

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

² Sóhlya Antal 1821-ben született Kiskunmajsán. A gimnázium alsó két osztályát magán-szorgalomból végezte, majd iparostanonc lett. 1836-ban éneklést és orgonakezelést tanult, 1838-tól pedig Szegeden, Csanyon, Szegváron, Hódmezővásárhelyen és Makón segédkantorként dolgozott. Megfordult Gyulán, Sarkadon, Nagyváradon, 1860-tól pedig Csongrádon telepedett le, ahol jelentős közéleti tevékenységet fejtett ki. 1846-ban vette feleségül Vargyasi Dániel Annát. Fiúkat, Sóhlya Gyulát később Csongrád főjegyzőjévé választották. 1902-ben a Tiszavidék című helyi lap hasábjain megjelent nekrológ kiemelte, hogy csongrádi kántorsága alatt adta ki hangjegyekkel ellátott közhasznú énekkönyvét. 1892-ben az újság felelős szerkesztői teendőit is ellátta egy rövid ideig. Rendszeresen készített sajtótudósításokat, amelyek változatos tematikát vonultattak fel. Nemcsak létrehozója volt a 48-as Népkörnek, hanem sokáig az elnöki tisztséget is betöltötte. Elévülhetetlen érdemeket szerzett az 1876-ban, az 1879-ben és az 1881-ben folytatott árvízvédelmi munkálatokban. 1902. február 5-én hunyt el. Tiszavidék 1902. XIII. évf. 1.sz. január 5. 3.; 6. sz. február 9. 1-2.

³ Sóhlya Antal: Észletek a „Miklós államszőlő telep”-en. Csongrádi Lap 1891. I. évf. 36. sz. október 11. 3-4., 37. sz. október 18. 3-4., 38. sz. október 25. 4.

rendelkezésre álló források mennyiségével, jellegével hozható összefüggésbe. 1865-ben a Szegedi Híradó hasábjain napvilágot látott, Kertész László által készített tudósítás⁴ szerint a szőlőtermesztés Csongrádon a lakosság legfontosabb jövedelemforrását képezte, ahonnan ellátták borral Szentest és Hódmezővásárhelyt, de jutott belőle a Nagykunságba, Csanyra és Felgyőre is, alkalmanként pedig Pestre is szállítottak a helyben termelt nedűből.

Külön csoportba sorolta a közönséges, asztali használatra alkalmas fajtákat, amelyek közé a *Fehér* és *Veres kecske*-, illetve *juhsecsű* tartozott. Bogyóik kemények, húsosak voltak, ezért sokáig el lehetett a fürtöket tartani. Meglátása szerint Csongrádon a *Bajornak* nevezett *Fehér góhér* számított elterjedtnek, amelyet a *Fekete kadarka*, kisebb mennyiségben pedig a *Veres dinka* váltott fel. Előbbi kellemes édessége, termékenysége, illetve a hideggel, esővel szembeni ellenállóképessége miatt a homok legbecsesebb terményének nevezte. Terméséből vörös bort szűrtek, amelyet a gránátszínű siller váltott fel. Kertész László meglátása szerint az 1860-as évek közepén a csongrádi ültetvényekben a tőkék és a sorok nagyon közel helyezkedtek el egymáshoz, ezért a gyökerek összefonódtak, ami a szőlő kipusztulását eredményezte. Úgy vélte, hogy Csongrádon a talajadottságok nem tették lehetővé a csapos metszés alkalmazását, mivel a „székes”, heves homok a növények elhalásához vezetett volna. Telepítés idején a talajt 2 és fél láb mélységben fordították meg, ami a korszakban modern eljárásnak számított. A sima vesszők alkalmazása miatt ugyanakkor foldozással, illetve döntéssel tudták a szőlősgazdák a hiányokat pótolni, ezért az ültetvények egyidejű termőképességét csak évek elteltével sikerült elérni. A szőlőtőkék között gyümölcsöt termesztettek, azonban a fák nagyon közel helyezkedtek el egymáshoz, és árnyékot vetettek a tőkékre, ami a termés minőségét károsan befolyásolta. Kertész László utalt a borok vizezésének gyakorlatára is, ami ártott a hírnevüknek. Az 1863-as aszály, a kemény, hideg tél, illetve az 1864-ben pusztító kései fagyok visszavetették a szőlőtermesztést, az 1865-ös csapadékban gazdag tavasz azonban kedvező hatást gyakorolt a tőkék fejlődésére.

Keleti Károly szőlészeti statisztikája Csongrádon 1625 kat. hold szőlőterületet tüntetett fel, amelyen 1500 birtokos osztozott. 1873-ban a városban 24 000 akó siller, 6400 akó fehér, illetve 1600 akó vörös bor termett.⁵ Az 1897-ben kiadott országos mezőgazdasági statisztika már 1898 kat. hold szőlővel beültetett és 11 kat. hold parlag vagy kiirtott területet tartott nyilván, ami jelzi a művelési ág súlyának növekedését.⁶

⁴ Szegedi Híradó 1865. 7. évf. 49. sz. június 18., 9., 50. sz. június 22. 10.

⁵ Keleti Károly 1875. 295.

⁶ A Magyar Korona országainak mezőgazdasági statisztikája 1897. 282.

Miklóstelep kiépítése, szerepe a magyar szőlő- és borgazdálkodás modernizálásában

Kecskeméten a homoktalajok immunitásáról készített hivatalos minősítés birtokában 1883-ban kezdődhetett meg a Miklóstelep kiépítése, amelynek vezetőjévé a minisztérium Koritsánszky János szőlészeti és borászati vándortanítót nevezte ki. Helyettese Makay Sándor, majd Gábor József lett. Az intézmény felügyeletét a minisztérium és egy helyi felügyelőbizottság látta el, melynek elnöki tisztét Lestár Péter polgármester töltötte be. A telepítést 1883 tavaszán kezdték, amit több száz kubikus végzett, akik elegyengették a területet, illetve hozzáálltak a homok megkötéséhez. A homokgyaluval történő előkészítést követően a talajt megtrágyázták, majd 90 centiméter mélyen megforgatták. Az infrastruktúra kiépítését követően 1884. szeptember 17-én adta át a telepet Széchenyi Pál földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter, amelynek alapvetően két fő feladat betöltését kellett felvállalnia: egyrészt a filoxéra által veszélyeztetett fajták fenntartását, nagyüzemi szaporítását, másrészt a korszerű homoki szőlőtermesztés technológiájának bemutatását. Baross Károly 1890-ben a Borászati Lapok hasábjain a következőképpen fogalmazott: „A Miklós-telep az összes állami telepek közül a legnagyobb, de legnemesebb hivatása is volt akkor, midőn arra a célra volt kijelölve, hogy immunis talajon megmentője legyen Magyarországnak végelpusztulással fenyegetett híres szőlőfajainak. Biztos beszerzési forrása ma már mindazoknak a helyeknek, a hová fajtiszta ojtóvessző kell, Mekkája a homoki szőlőkultúrának, a mennyiben úgy a művelés, mint a fajmegválasztás tekintetében Kecskemétre mehet bárki tanulni.”⁷

A telepen kísérleteket, megfigyeléseket folytattak a homoktalajokra alkalmas fajták tulajdonságainak a megismerése céljából, ezért 12 hektár kiterjedésű, 21 európai fajtából álló gyűjteményt létesítettek. 1884-ben már egymillió gyökerez csemege- és borszőlővesszőt kínáltak eladásra, ami 1886-ban már meghaladta a másfélmilliót. 1885-ben újabb 17,5 hektár európai ültetvényt telepítettek, 1887-ben pedig közel 10 hektáron amerikai fajtákból álló gyűjteményt létesítettek. 1890-ben a telep fajtaállománya már elérte a 450-et. A kék szőlők közül a *Cabernet*, az *Oportó*, a *Kadarka*, a *Nagyburgundi* és a *Merlot*, a fehérek közül pedig az *Ezerjő*, a *Zöldszilváni*, a *Furmint*, a *Tramini*, illetve a *Piros Veltelini* emelkedett ki. A telep vezetősége nagy hangsúlyt fektetett a csemegefajták, elsősorban a *Chasselas* termesztésére, amelynek a terméséből Németországba, Hollandiába, Svájcba, illetve Dániába exportáltak. Az egyes szőlőfajtáknál különböző metszésmódokat alkalmaztak. Nagyon jól bevált az *Olaszrizling* csercsapos, a *Zöld Szilváni* szálvesszős, a *Nagyburgundi*, az *Oportó*, a *Cabernet* és a *Merlot* hosszú, illetve a *Kadarka* rövid metszése. Kísérleteket folytattak a különböző metszési és oltási

⁷ Baross Károly 1890. 269.

eljárásokkal, de tanulmányozták az új szőlőbetegségek, a lisztharmat és a peronoszpóra elleni védekezési eljárásokat is. 1893-tól nemcsak a talajmunkákat, hanem a szőlő minden munkafolyamatát állandó *szakmányosok* végezték, akik mellé napszámosokat is alkalmaztak. Egy-egy személy 5 kat. hold kiterjedésű területet kapott, amelyet holdanként 35 forintért művelt. A telep fő feladata 1896 után a modern homoki szőlőtermesztés népszerűsítése lett, a vincellériskola megnyitását követően pedig egyre inkább az intézmény mintáültetvényévé alakult át. Miklóstelep 1884 és 1898 között közel hatmillió szőlővesszővel járult hozzá a filoxéra által elpusztított területek rekonstrukciójához, illetve a homoki ültetvények telepítéséhez. A telep vezetői a legújabb ismereteket nemcsak a szaklapok hasábjain tették közzé, hanem tanfolyamokat is szerveztek. Koritsánszky Jánost Kecskeméthy Géza követte az igazgatói székben, aki 1901-ben felépítette a vincellériskola modern épületét.⁸

Sóhlya Antal látogatása a Miklóstelepen

Sóhlya Antal birtokát 1891-ben Kecskemétről, a Miklóstelepről szakemberek keresték fel, akik arra voltak kíváncsiak, hogy a peronoszpóra⁹ a csongrádi szőlőültetvényekben is feltűnt-e már. A látogatás során a betegség jelenlétét megállapították, mivel az egyik félig elszáradt levél hátoldalán szürke színű foltokra lettek figyelmesek. Feltűnt ugyanakkor nekik az is, hogy a csongrádi szőlőbirtokosok helytelen metszési eljárásokat alkalmaztak, amiről Sóhlya Antal a következő módon számolt be: *„...a csongrádiak nem bort, de szőlővesszőt nevelnek, s azon hibás nézetben vannak, hogy a csapolás árt a szőlőnek, holott ellenkezőleg történik, minthogy ha termést nem hozhat a szőlő, hoz fattyúhajtásokat helyette; míg ellenben ha csapolás – sőt dupla csapolás által – tért engedünk a termésre a szőlőtőnek, hát megszűnik a sok fattyúhajtás.”*¹⁰ A szakemberek ezt követően meghívták a csongrádi szőlőbirtokost Kecskemétre, ahol lehetősége nyílt a szőlőmetszés tanulmányozására. A 200 hold kiterjedésű telepet

⁸ Beck Tibor 55-57.; Bende László 1920. 69., 71-72.; Pintér János 1978. 202., 207.

⁹ A peronoszpóra a filoxérához hasonlóan Amerikából került Európába, ahol Franciaországban észlelték elsőként. Erdélyben 1880-ban, Magyarországon 1884-ben jelent meg, de eleinte nem okozott nagyobb károkat. 1890-re azonban az egész országban elterjedt, és a filoxérával együtt 1891-92-ben katasztrofális pusztítást okozott. A kártevő elleni védekezés módja a *bordói lével* történő permetezés, amelyet a szőlőtőkékre eleinte cirokseprűvel jutattak. Az 1900-as évek elején kezdtek megjelenni a kisiparosok által készített vagy gyárakban előállított permetezőgépek, amelyek kezdetben drágák voltak, ezért több gazda társult beszerzésükre. Égető Melinda 2001. 570.; Beck Tibor 2005. 93.

¹⁰ Csongrádi Lap 1891. I. évf. 36. sz. október 11. 3-4.

Sóhlya Antal és vendéglátói lovas kocsival járták be. A szőlőtáblák fajtaösszetételéről egy-két megjegyzéssel szolgált, ami legtöbbször az adott szőlőfajta megnevezésére szorítkozott, habár hangsúlyozta a *Muscat*-félék nagy számát. Elismeréssel szólt mindarról, amit a csomagolóházban tapasztalt, ahol *Chasselas* szőlőt 5 kilogrammonként, kosarakban, faforgács közé helyezve készítettek elő értékesítés céljából. Megállapítása szerint a termést ekképpen csomagolva magas áron lehetett eladni. A fürtök értékesítését Rohonczy Gedeon¹¹ végezte, aki a következő módszert alkalmazta: „...rendkívül izléseesen és nagy gonddal végezteti a csomagolást és célja elsősorban is egy szokvány-kosarat ismertetni meg a külfölddel, a mely már alakjáról kitünő tartalmát árulandja el. 5 kgros postacsomagokat azért használ, mert a szállítás e módja sokkal gyorsabb, pontosabb és olcsóbb a vasutnál. A kis kosarakat a fegyintézetekben készítik; darabja, kinn a telepen 13 krajczárba kerül. Csomagoló anyagul finom papiros és az úgynevezett fagyapot szolgál, melyet eddig Styriának fenyőerdeiben készítettek e célra konstruált gépezetekkel, ma azonban báró Popper felsővidéki uradalmából is megszerezhetők. Ily fagyapot jön a kosár fenekére, minden fürt szőlő külön papirba lesz becsavarva, mely papiroson az illető szőlőfaj olvasható. Két sor szorosan berakott szőlőre jön újra egy sor fagyapot és így lesz a kosár födele lecsukva és 3 ólomzárral ellátva. Minden kosárba jön a rendkívül izléseesen kiállított árjegyzék. A csomagoló papiroson a nemzeti szín van leleményesen egyesítve, a vörös fajok vörös papirosba, a fehér faj fehér papirosba lesznek csomagolva. Az 5 kgros postacsomagban a kosár és a csomagolópapir kitesz $\frac{3}{4}$ kilót és a szőlő $4\frac{1}{4}$ kilót. A vállaltnak külföldön igen kiterjedt összeköttetései vannak, a melyeket leginkább a külföldi lapokban eszközölt hirdetésekkel szerzett.”¹² Sóhlya Antal az igazgatósági épületben a különböző metszési eljárásokat tanulmányozta. Meggyőződött arról, hogy a *Kadarka* nem kívánja hosszú csap meghagyását, a fehér fajták pedig több csapot is elbírnak. A szőlőtelep aligazgatója felajánlotta a csongrádi szőlőbirtokosnak, hogy egy szőlőmunkást szívesen bevezetnének a helyes metszési eljárások rejtelseibe. Sóhlya Antal jó ötletnek tartotta az elképzelést, sőt jelöltje is akadt a feladatra.¹³ A telepítésnél alkalmazott tőtávolságról az volt a véleménye, hogy Csongrádon a 130 cm-t nem alkalmazhatják. A telep igazgatója sem tartotta teljes mértékben követendő

¹¹ Rohonczy Gedeon az 1879. évi árvíz idején helyettes kormánybiztosként tevékenykedett, amiért magas rangú elismerésben részesült. Birtoka 650 kat. holdra terjedt ki, ahol 100 kat. holdon termesztett 120 különböző fajtájú szőlőt. Reiszig Ede é.n. 549.; Marton Andor é.n. 216.

¹² Baross Károly 1890. 269.

¹³ Mindettől függetlenül Csongrád nagyközség elöljárói is elhatározták, hogy 5-6 szegényebb szőlőmunkást közkölségen kiküldenek a telepre a metszés, illetve a peronoszpóra tanulmányozása céljából.

példának, habár megjegyezte, hogy a tőkék túlságosan közel történő ültetése nem tekinthető helyes módszernek. Megítélése szerint legalább 1 ½ láb szükséges, hogy a szőlőt kapával tisztán lehessen tartani. Ezt követően kérte Sóhlya Antal a szőlőtelep igazgatóját, hogy mutassa meg egy permetezőgép működését. Nyomban utasította az egyik alkalmazottat arra, hogy töltsön vizet az egyik szerkezetbe, és hozza mozgásba azt. Sóhlya Antal saját maga is meggyőződhetett arról, hogy miképpen porlasztja a készülék a vizet, amit korábban beletöltöttek. A csongrádi szőlőbirtokost az is érdekelte, hogy a gyümölcsfák koronáját hogyan lehet a permetszerrel borítani és kiirtani a kártevőket, elsősorban a pókhernyókat. A telep igazgatója ismét utasította alkalmazottját, hogy illesszen egy csövet a szerkezetre, amelynek segítségével a permetező 4-5 öl magasságba is fel tudta juttatni a vizet. Részletesen elmagyarázta a csongrádi szőlőbirtokosnak a tejből és petróleumból álló permetszer elkészítésének módját, amelyet vízzel tízszeres arányban hígítottak. Ezt követően lerajzolta a téli hernyók elpusztítására szolgáló, perselyhez hasonló szerkezetet, amelyben egy edényben petróleum égett. A lecsüngő fészkek alá tartva könnyedén ki lehetett vele irtani a kártevőket úgy, hogy a termőágakat nem törték le. A műveletet szélcsendes időben egy ember egy nap alatt akár több holdon is elvégezhetette. Sóhlya Antal tudósításában felhívta gazdátársai figyelmét arra, hogy saját maga is összeállította a permetszert, amelyet szívesen megmutat minden érdeklődőnek. Alkalma nyílt megfigyelni azt, ahogyan a peronoszpóra ellen 16 szőlőmunkás permetezővel védekezett. A telepen Csongrádhoz hasonlóan a kendermagbogárral szemben csirkéket használtak. Meggyőződése volt, hogy a peronoszpóra ellen hatásosnak tartott rézgálic vagy kékkő a kártevő elpusztítására is alkalmas, ha a fakadásnak indult szőlőt megpermetezik vele. Hazafelé menet felkereste egyik rokonának, egy Zsigmond nevezetű tanárnak a birtokát a *Szarkás szőlőben*, ahol meggyőződhetett személyesen is a peronoszpóra elleni védekezés fontosságáról. Igyekezett cáfolni azt a téves nézetet, miszerint a rézgáliccal történő permetezés a borra nézve ártalmas lenne. Mindedig nem észlelte, habár elképzelhetőnek tartotta abban az esetben, ha seprűvel vagy meszelővel juttatták nagy szemekben a levelekre a vegyszert.

Sóhlya Antal Csongrádra hazatérve igyekezett saját szőlőbirtokán is alkalmazni azokat az eljárásokat, munkaeszközöket, amelyeket Kecskeméten, a Miklóstelepen lehetősége nyílt megfigyelni. Nem tekinthető véletlennek, hogy a Csongrádi Lap hasábjain 1897-ben „Önféjűek” címmel közreadott írás szerzője Csemegi Antalón kívül Sóhlya Antalt is pozitív, követendő példaként emlegette, akik a peronoszpóra ellen tudatosan próbáltak meg védekezni annak ellenére, hogy ebben az időszakban a csongrádi szőlőbirtokosok döntő többsége nem vette fel a küzdelmet a kártevővel szemben.¹⁴ Sóhlya Antal igyekezett felhívni gazdátársai figyelmét a peronoszpóra által okozott pusztítás veszélyeire, amelynek következtében a lakosság elveszítheti

¹⁴ Csongrádi Lap 1897. VII. évf. 30. sz. július 25. 1-2.

egyik legfontosabb megelőzési forrását. Saját maga is meggyőződhetett arról, hogy a szőlőtőkék alsó rügyei 1891 őszén elpusztultak.¹⁵ 20-30 tökét vizsgált át azt követően, hogy az egyik barátja felhívta a figyelmét a jelenségre. Megítélése szerint a szőlőn megjelenő fattyúhajtások nem fognak termést hozni. Sóhlya Antal arra az elhatározásra jutott, hogy *Kövidinkával* oltja be a tökéket, ha májusig nem hajtanak ki. Éppen ezért több ezer vesszőt hozatott, mivel Kecskeméten meggyőződhetett arról, hogy a fajta bőven terem. A rügyek pusztulását egyértelmű összefüggésbe hozta a peronoszpóra kártételével, mivel a meggyengült vesszőkön a szemek könnyen megfagytak. Írását azzal zárta, hogy saját maga is megrendelt egy permetezőkészüléket, amelyet a „téli hernyózó” szerkezettel együtt szívesen megmutat a többi szőlőbirtkosnak is.¹⁶

Miklóstelep hatása Csongrád szőlő- és borgazdálkodására

Miklóstelep hatása Csongrád szőlő- és borgazdálkodására Sóhlya Antal 1891-es látogatását követően is érvényesült, mivel Kecskemétről szőlészeti-borászati szakemberek előadásokat vagy éppen helyszíni szemléket tartottak a településen. 1984-től Sóhlya Antal súlyos betegsége miatt már nem tudott aktív szerepet vállalni a szőlőtermesztés modernizálásában, de akadtak mások, akik élen jártak az új fajták elterjesztésében vagy a korszerű termesztési eljárások alkalmazásában. Közéjük tartozott Éder János, aki 1899-ben indítványt nyújtott be a közgyűléshez azért, hogy szakemberek bevonásával határozzák meg pontosan a helyben termesztett szőlőfajták állományát, ami kiinduló pontját jelenthette az ágazat fejlesztésének.¹⁷

¹⁵ A peronoszpóra következtében fellépő termés kiesésről 1892-ben a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamarai Kerület jelentése a következőképpen számolt be: „Az 1892-ik évben úgy a fekete kötött talajokon, mint a futóhomok talajokon levő szőlő-területeken alig-alig volt némi termés, mert az előző évben a peronospora-viticola nevű gomba által az összes ültetvények ellepettek, a levelek idejekorán már július hó folyamán lehullottak, ennél fogva a vesszők sem érhettek be.” Évi jelentés (1891) a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamarai Kerület közigazdasági viszonyairól. 1892. Szeged, 56.

¹⁶ Sóhlya Antal: Jólát. Csongrádi Lap 1891. I. évf. 44. sz. december 6. 1-2.

¹⁷ Azzal érvelt, hogy a különböző szőlőbetegségek miatt fellépő termés kiesés miatt Csongrádon is érdemes lenne követni a ceglédi, kecskeméti és kiskunfélegyházi szőlőbirtokosok példáját, akik szaporítóanyag előállítására próbáltak szakosodni. Ahhoz, hogy helyben is lehetővé váljon mindez, sürgősen meg kellett határozni a termesztett szőlőfajták állományát, amihez a földművelésügyi minisztérium nyújthatott segítséget. Csongrád Megyei Levéltár Csongrádi Levéltára (a továbbiakban: CsML CsL) V.71.a Csongrád Nagyközség Képviselő-testületének iratai. Képviselőtestületi jegyzőkönyvek (a továbbiakban: CsNKiKj.) 1899. 206., 218.

Kecskeméthy Géza 1901. szeptember 13-án a közgyűlés meghívásának eleget téve ellátogatott Csongrádra, ahol sikerült pontosan beazonosítania a helyi szőlőfajtákat: „A nálunk elterjedt jó minőségű, de hibásan elnevezett fajokat, a következőképpen határozta meg: Rohadó fehér = Lisztes fehér. Csipkéslevelű bogdányi = Lisztes fehér. Töklevelű bogdányi = Alanteremő. Olasz dinka (péteri dinka) = Hosszúnyelű fehér. Rakk (czibaki fehér) Mirkovacs. Vörös bihar = A piros bakator egyik válfaja. Piros szőlő = Bogdányi dinka. Juhcsecsü = Sasköröm. Fekete tökszőllő = Ökörszemű kék, Rózsa tökszőllő = Török dinka. Meghatározott még több oly fajtát is, melyek ritkábban fordulnak elő, de a bortermelésre nem fontosak.”¹⁸

1902-ben több alkalommal tartott előadást a szőlőtermesztés kérdéseiről a községháza tanácstermében, amelyeket nagy érdeklődés kísérte. A csongrádi szőlőbirtokosok abban bíztak, hogy a szakember szőlőmetszés idején is ellátogat a városba, ahol felvilágosítja a gazdákat a helyes kurtítási eljárásokról, technikákról.¹⁹ Ugyanebben az évben Sóhlya Antal fia, Sóhlya Gyula indítványt nyújtott be arra vonatkozóan, hogy Csongrádról küldjenek ki Miklóstelepre két szőlőmunkást, akik a helyszínen tanulmányozhatják a helyes metszési és szőlőkezelési eljárásokat. A képviselő-testület a kezdeményezés mögé állt, és úgy döntött, hogy fejenként 30 koronával támogatja az akciót, amely jelentkezők hiányában nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Éppen ezért a képviselők elhatározták, hogy megkeresik Miklóstelep vezetőségét, hogy a szőlőmunkálatok kezdetén küldjenek ki Csongrádra olyan vincellért, aki a meg tudja mutatni a gazdáknak a helyes szőlőművelési és permetezési eljárásokat.²⁰

1912. július 24-én Kecskeméthy Géza megállapította, hogy a szőlők megközelítőleg harmada pusztulásnak indult a cserebogarak miatt. Egyetlen védekezési eljárás alkalmazását tartotta helyesnek, mégpedig a június közepétől július közepéig tartó rajzásuk idején a kártevők összegyűjtését és elégetését.²¹

Összegzés

Sóhlya Antal azon csongrádi szőlőbirtokosok közé tartozott, akik a 19. század végén élén jártak az új fajták meghonosításában, elterjesztésében és a korszakban modernnek számító termesztési eljárások alkalmazásában. Miklóstelepi látogatása azért tekinthető kiemelkedő eseménynek, mivel számos olyan újdonsággal (technika, munkaeszköz) ismerkedhetett meg, amelyeket igyekezett saját maga is

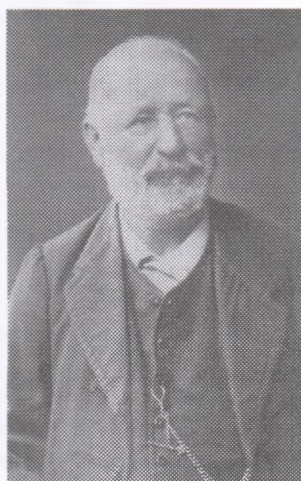
¹⁸ Csongrádi Lap 1901. XI. évf. 37. sz. szeptember 15. 2.

¹⁹ Csongrádi Lap 1902. XII. évf. 3. sz. január 19. 2.

²⁰ CsML CsL V.71.a CsNKiKj 1902. 49., 190.

²¹ Csongrádi Lap 1912. XXII. évf. 32. sz. július 28. 3.

kipróbálni, használni. Rádöbbsent arra, hogy a peronoszpóra ellen védekezni kell, ezért permetezőgépet rendelt, amelynek segítségével felvehette a küzdelmet a kártevő ellen, jóllehet gazdátársai az 1890-es évek elején még idegenkedtek a permetszerek alkalmazásától. Sóhlya Antal gazdátársaihoz, Éder Jánoshoz és Ludrovai Tóth Istvánhoz hasonlóan igyekezett a helyi lapokban felhívni a kortársak figyelmét a szőlő- és borgazdálkodás korszerűsítésének a szükségességére. Az állami szőlőtelep hatása ebben az esetben egy olyan vállalkozó szellemű szőlősgazda ténykedésén keresztül érvényesült, aki felmérte azt, hogy el kell sajátítania a korszakban modernnek számító, szőlészeti-borászati ismereteket.

Felhasznált irodalom

- Baross Károly: Szőleink újjáalakítása. V. Borászati Lapok 22. évf. 39. sz. (1890) szeptember 27. 268-270.
- Beck Tibor: A filoxéravész Magyarországon. A kártevő elleni küzdelem az első központi intézkedésektől az államilag támogatott szőlőrekonstrukciós hitelek lejártáig (1872-1910). Budapest, 1915.
- Bende László: A kecskeméti szőlő- és gyümölcstermelés története. Kecskemét, 1929.
- Égető Melinda: Szőlőművelés és borászat. In: Paládi-Kovács Attila (főszerk.) Gazdálkodás. Magyar Néprajz II. 527-595., Budapest, 2001.
- Keleti Károly: Magyarország szőlészeti statisztikája 1860-1873. Budapest, 1875.
- Marton Andor : Mezőgazdaság. In: Borovszky Samu (szerk.): Torontál vármegye. 204-234., Budapest, én.
- Pintér János: A kecskeméti „Miklós” szőlőtelep létrejötte és első évtizede. Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 1975-77. (1978) 191-210.
- Reiszig Ede: A vármegye nemesi családjai. In: Borovszky Samu (szerk.): Torontál vármegye. 519-554., Budapest, én.